bus ateityje, čia būtina atlikti archeologinius tyrimus kuo didesniame plote, nes tikėtina, kad geležies amžiaus gyvenvietės liekanos yra išlikusios izoliuotomis kultūrinio sluoksnio salomis arba įžemyje įgilintose struktūrose.

Baisogala manor

In 2009 a small-scale field evaluation was conducted at Baisogala manor (Radviliškis District). 4 test pits (8 m²) and 1 trench (6 m²) (Fig. 1) were excavated. The foundation of an 18th – early 20th-century structure belonging to the manor (Figs. 2–3) and the remains of an Iron Age settlement dating to the 1st millennium were discovered during the evaluation. The settlement's cultural layer had not survived; only a pit filled with earth containing small pieces of charcoal, overheated stones, and 2 sherds of ceramics with rough, ridged surfaces were found (Fig. 4).

Birutė Salatkienė

Kurtuvėnų dvaro sodyba

Kurtuvėnų dvaras istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XV a. pabaigos. Jis išsilaikė daugiau kaip 500 metų, kol 1940 m. tarybų valdžia dvarą nacionalizavo. Tarybiniais metais dvaro teritorija priklausė kolūkiui. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, čia buvo Kurtuvėnų žemės ūkio bendrovė. 1993 m. balandžio 27 d. centrinė Kurtuvėnų dvaro sodybos dalis buvo priskirta 1992 m. įsikūrusiam Kurtuvėnų regioniniam parkui. Kurtuvėnų dvaras daug šimtmečių buvo regiono ekonominis ir kultūrinis centras, todėl neatsitiktinai jo sodyba buvo pasirinkta regioninio parko centru, siekiant ne tik neleisti sunykti paskutiniams jos elementams, bet pamažu pradėti jos rekonstrukciją. 1998 m. rekonstruota dvaro oficina. 2000 m. buvo tiesiamas telefono kabelis iš sodybos Parko gatvėje 4 iki jau esančio kabelio. 2005 m. tyrinėtas dvaro parkas, parteris ir sodininko namas. Buvo nustatyti pagrindiniai Pliaterių laikotarpio (XIX a.) parko takų išsidėstymo ir įrangos elementai, ištirta parterio, buvusio tarp dvaro rūmų ir svirno, vieta, nustatyta ten buvusio kelio (rato) vieta, matmenys bei įranga. Ištirti numatomo atstatyti sodininko namo pamatai, patikslintas pastato planas, pamatų įranga. 2006 m. ištirta numatyto tiesti kelio, juosiančio dvaro sodybą iš R, P ir V, trasa bei vaismedžių sodo teritorija. Buvo nustatytos vietos su kultūriniu sluoksniu, konstatuotas vertingas kultūrinis sluoksnis II oficinos aplinkoje, buvusiame sode. 2007 m. buvo ištirta Pliaterių rūmų terasos vieta, ten atrasti visų penkių rūmų pastatų pamatai ir kitos liekanos. Be to, lokalizuotos ledainės, ratinės vietos, ištirti jų pamatai, tyrinėti senosios kalvės pamatai ir aplinka. 2008 m. buvo ištirta Kurtuvėnų miestelio turgaus aikštės teritorija, atrasti XVII a. magazino pamatai, ištirtas plotas tarp Pliaterių rūmų ir parko.

Tęsiant Kurtuvėnų dvaro sodybos rekonstrukcijos ir pritaikymo turizmui bei kitoms kultūrinėms reikmėms projektą, 2009 m. numatyta pradėti jojimo paslaugų centro statybos darbus ir vandentiekio, kanalizacijos bei kitos infrastruktūros įrengimą. Prieš darbų pradžią būsimo mažojo maniežo, automobilių stovėjimo aikštelės bei kelio vietoje reikėjo atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus. Jų tikslas buvo nustatyti, ar būsimų statybų plote būta statinių ar pastatų ir ar esama ten kultūrinio sluoksnio. Numatyta visą teritoriją šurfuoti, o reikalui esant, iškasti didesnes perkasas.



1 pav. Suirusios organikos sluoksnis šurfe 2M. B. Salatkienės nuotr.

Fig. 1. The decomposed organic layer in test pit 2M.

Mažasis maniežas buvo suprojektuotas į P nuo mūrinės Pliaterių laikų karvidės, kurioje šiuo metu įrengta Kurtuvėnų regioninio parko žirgyno arklidė. Tarybiniu laikotarpiu prie jos P galo buvo pristatytas mūrinis priestatas, ir abiejose pastato pusėse paklotas akmenų grindinys. Prieš keletą metų minėtas priestatas sugriuvo audros metu, jo griuvenos buvo pašalintos, ir visas pastato plotas bei grindinys apaugo žole. Šurfuotas buvusio pastato plotas, ribojamas išlikusių betoninių pamatų, bei buvusio priestato ir arklidės V pakraštys. Buvo numatyta iššvalgyti 2200 m^2 plotą. Iš viso buvo iškasti 32 šurfai (1M–32M) ir 2 perkasos (38 bei 39). Ištirtas 93,2 m^2 plotas: šurfais 55 m^2, 23 m^2 perkasoje 38, 15,2 m^2 perkasoje 39.

Tyrinėtame plote aptiktas iki 1,65 m storio kultūrinis sluoksnis, keletas grindinių ir akmeninių pamatų. Iš šių objektų stratigrafijos matyti, kad prieš šioje vietoje įsikuriant Kurtuvėnų dvaro sodybos ūkiniam kiemui, pirminis žemės paviršius buvo iki 1,65 m žemiau nei dabar. Kalvelės, ant kurios viršūnės buvo pastatyti dvaro rūmai, PR šlaitas buvęs statesnis, o ūkiniai trobesiai buvo pastatyti pačioje pašlaitėje. Žymesnių ankstyvųjų ūkinių pastatų tyrinėtame plote neaptikta, tik šurfe 18M rastas akmeninių struktūrų liekanas galima priskirti prie ankstyvesnių nei XIX a. statinių liekanų. Deja, šiame šurfe nebuvo aptikta radinių, leidžiančių bent apytikriai juos datuoti.

Organikos sluoksnis tyrinėtoje vietoje išsidėstęs beveik visame tirtame plote. Jis pradėjo kauptis ant įžemio, kas rodo, kad iki to laiko čia nebūta žmogaus veiklos. Galima daryti prielaidą, kad kultūrinis sluoksnis klostėsi apie 500 metų – nuo sodybos įkūrimo iki šių dienų. Jo apatinį horizontą sudarė vientisas labai tamsus, minkštas suirusios organikos sluoksnis. Jis susikaupė tyrinėto ploto PR pusėje, kur jo storis siekė 40–70 cm (1 pav.). Tyrinėto ploto V pusėje jo storis buvo 20–30 cm, pats sluoksnis nebebuvo toks kompaktiškas, sudarytas iš kelių sluoksnelių su griuvenomis. Juodas organikos sluoksnis greičiausiai susidarė suirus mėšlui, pašarui, pakratoms ir kitoms tvartuose ir jo aplinkoje buvusioms organinėms medžiagoms. Toks jo išsidėstymas tyrinėtame plote leidžia daryti prielaidą, kad čia būta ūkinio kiemo ŠV pakraščio, o dauguma ūkinių pastatų buvo toliau į PR. Organikos sluoksnyje buvę akmenys, plytgaliai ir griuvenos rodo, kad čia būta

statinių, statybų ir pertvarkymų. Ant apatinio organikos sluoksnio daug kartų buvo užvežta molio, įvairių konsistencijų smėlio ir žvirgždo, piltos statybų atliekos ir griuvenos, greičiausiai ir šiukšlės, su kuriomis pateko koklio ir kaimiškosios keramikos šukės.

XIX a. pabaigoje, Pliaterių laikais, Kurtuvėnų dvaro sodyba buvo iš esmės atnaujinta – pastatyti nauji mūriniai rūmai ir mūriniai tvartai. Akmens ir plytų mūro karvidė bei kiti tvartai tebestovi ir naudojami iki šiol. Pastačius karvidę, aplink ją buvo paklotas akmeninis grindinys, tačiau dabar jis vietomis gerokai apardytas. Prie pat karvidės P galo jis buvo 30 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, o kitose vietose – 60–70 cm gylyje. Ties karvidės V siena tiesiai ant grindinio paviršiaus rasta silikatinių plytų, šiferio gabalų, liudijančių, kad 70 cm storio žemių ir atliekų sluoksnis čia susikaupė tarybiniu laikotarpiu. Tam pačiam laikotarpiui reikėtų priskirti 38 perkasoje aptiktus akmeninius daržinės pamatus. Tarybiniu laikotarpiu čia nebebuvo jokio pastato, tačiau vietiniai kurtuvėniškiai atsimena čia stovėjusią daržinę. Apie ją savo atsiminimuose užsimena ir Janina Pliater.

Tarybiniu laikotarpiu prie karvidės PV galo buvo pristatytas mūrinis priestatas su betoniniais pamatais. Aplink šį priestatą žemės paviršius buvo pakeltas, išlygintas ir paklotas naujas grindinys, žemės paviršiuje išlikęs iki šiol. XX a. II pusei tenka skirti ir akmenimis grįstą taką, aptiktą 39 perkasoje. Jis buvo pačiame žemės paviršiuje, o Pliaterių laikų grindinys, buvęs tik už 5 m link karvidės, glūdėjo po 70 cm storio tarybinio laikotarpio sluoksniu.

Pagal tyrinėjimų duomenis galima daryti išvadą, kad tyrinėtas plotas apėmė Kurtuvėnų dvaro sodybos ūkinio sektoriaus V pakraštį. Jame nerasta senesnių nei XIX a. pabaigos pastatų ar statinių, tik šurfe 16M aptiktos akmenų struktūros gali būti laikomos ankstesnių nei XIX a. statinių liekanomis. Čia susikaupė 20–70 cm storio suirusios organikos sluoksnis, liudijantis intensyvią ūkinę veiklą. Kultūriniame sluoksnyje beveik nerasta archeologinių dirbinių, išskyrus vieną kaimiškosios keramikos šukę ir keletą plokštinio neglazūruoto koklio fragmentų. Tikėtina, kad ūkinė veikla šioje vietoje nebuvo nutrūkusi nuo dvaro įkūrimo iki šių dienų.

Kurtuvėnai manor

In 2009, a field evaluation (32 test pits, 2 trenches, a total excavated area of 93.2 m^2) was conducted in the working part of Kurtuvėnai (Šiauliai District) manor at the site of the future small riding hall (where the Kurtuvėnai Regional Park stud farm stables currently stand). It was established that the original ground surface at this site was 1.65 m below the current level. The lower 20–70 cm thick part of the cultural layer consists of decomposed manure and other organic materials existing in stables and in their vicinity (Fig. 1). The upper part was created later by various fill layers of clay, sand, gravel, construction waste, and rubble. The layer contained only the foundations and stone paving of 19th–20th-century buildings. Only the stone structures found in test pit 16M could be considered the remains of structures earlier than the 19th century. The cultural layer contained only one rustic potsherd and several unglazed stove tile fragments. The activities at this site have not been interrupted from the day the manor was created until the present day.